

ዳኞች፡- ተገቢ ጌታነህ

መንበረፀሐይ ታደሰ

ሐጎስ ወልዱ

ሂሩት መለሰ

ታፈሰ ይርጋ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች፡- የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ

ተጠሪ፡- 1. አቶ ልየው ቸኮል

2. አቶ ሚሊዮን መንግስቱ

መዝገቡን መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሠጥተናል።

ፍ ር ድ

በዚህ መዝገብ የቀረበው ጉዳይ በብድር የተሠጠን ገንዘብ የመክፈያ ጊዜ ጋር በተያያዘ ዕዳው እንደተከፈለ ሊቆጠር የሚችልበትን የሕግ አግባብና ትርጉም የሚመለከት ነው።

ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሲሆን ከሣሽ የነበረው የአሁኑ አመልካች ባቀረበው አቤቱታ የአሁኑ አንደኛ ተጠሪ ለንግድ ስራቸው ማስፋፊያ የሚውል ታህሳስ 11 ቀን 1987 ዓ.ም በተፃፈ የብድር ውል ብር 10,000.00(አስር ሺህ ብር) የተበደሩ መሆኑን፣ ዋናውን ብድርና ልዩ ልዩ ወጪዎችን ጨምረው በዓመት 14% /አስራ አራት በመቶ/ ወለድ እየታሰበ ከታህሳስ 11 ቀን 1987 ዓ.ም ጀምሮ በየወሩ ብር 900.00(ዘጠኝ መቶ) እየከፈሉ ሳያቋርጡ እስከ ታህሳስ 10 ቀን 1988 ዓ.ም ድረስ ባለው ጊዜ ውስጥ ከፍለው ለማጠናቀቅ መስማማታቸውን፣ ሁለተኛ ተጠሪ ደግሞ አንደኛ ተጠሪ ለተበደረው ለዚህ የገንዘብ መጠን የአንድነትና የነጠላ ዋስ በመሆን መፈረማቸውን በመግለፅ ዋናውን ብድር ብር 10,000.00(አስር ሺህ) እስከ ሐምሌ 24 ቀን 1992 ዓ.ም ድረስ የታሰበ ወለድ ብር 13,783.64(አስራ ሦስት ሺህ ሠባት መቶ ሰማንያ ሦስት ብር ከስድሳ አራት ሣንቲም) እና ለኢንሹራንስ የተከፈለ ብር 1,813.80(አንድ ሺህ ስምንት መቶ አስራ ሦስት ብር ከሰማኒያ ሣንቲም) ስለመሆኑ በመዘርዘር በድምሩ ብር 25,097.54(ሃያ አምስት ሺህ ዘጠና ሰባት ብር ከሃምሳ አራት ሣንቲም) ያልተከፈለ ዕዳ የመቀጫ ወለድ 3% ጨምሮ በድምሩ 17% ወለድ እየታሰበ ተጠሪዎች ባልተነጣጠለ ኃላፊነት እንዲከፍሉ ይወሰንለት ዘንድ ዳኝነት ጠይቋል።

አንደኛ ተጠሪ ቀርበው የቀረበባቸውን ክስ በመቃወም ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው፣ መክፈል ያልቻልኩት በደረሱበኝ ኪሳራ ስለሆነ ለመክፈል የማልችል ስለሆነ ባንኩ ተገንዝቦ ከአስር ዓመት በላይ ስለቆየ ክሱ ውድቅ ነው የሚሉትን ክርክሮች አንስተው ተከራክረዋል። ሁለተኛ ተጠሪ በበኩላቸው ባንኩ በተበዳሪው ላይ ክስ መስርቶ ሁብቱን ሣያጣራ በዋሱ ላይ ክስ መመስረቱ ያላግባብ መሆኑን፣ ባንኩ በአዋጅ በተሠጠው ሥልጣን መጠቀም ሲገባው ክስ መመስረቱም ከአዋጁ ዓላማ ውጪ መሆኑን ዘርዝረው ክሱ ውድቅ ሁኖ በነፃ ልሰናበት ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም ጉዳዩን ከመረመረ በኋላ አመልካች ለአንደኛ ተጠሪ የሠጠው ብድር ክፍያ መጠናቀቅ የነበረበት በውላቸው መሠረት እስከ ታህሳስ 10 ቀን 1988 ዓ.ም ነው፤ አመልካች በዚህ ጊዜ ውስጥ አልጠየቀም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) መሠረት አበዳሪው የተወሰነ ጊዜ ተበጅቶለት በዓመት ወይም ከዓመት በፊት የሚከፈለውን የገንዘብ ዕዳ ማይጠይቅ እስከ ሁለት ዓመት ጊዜ ከቆየና ከሁለት ዓመት ጊዜ በኋላ ከጠየቀ ገንዘቡ በተበዳሪው እንደተከፈለ ወይም ዕዳው ምህረት እንደተደረገለት ሕግ ግምት ይወስዳል፤ ፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤትም በሠ/መ/ቁጥር 17068 በሰጠው ውሳኔ ላይ በሕግ ግምት የሚሸፈን የፍሬ ነገር ክርክር ተከላሽ ፍሬ ነገሩን ካደ አልካደ ፍርድ ቤቶች የሕግ ግምቱን ተፈጻሚ ማድረግ አለባቸው የሚል አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሠጥቷል የሚል ምክንያት በመያዝ አመልካች በተጠሪዎች ላይ ያቀረበው ክስ ተቀባይነት የለውም፤ ገንዘቡ በጊዜ ማለፍ እንደተከፈለ የሚቆጠር ነው የተጠሪዎች ግዴታ ቀሪ ሆኗል በማለት ወስኗል። አመልካች በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት ይግባኝን ለፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 337 መሠረት ተሠርዞበታል። የአሁኑ የሠበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ የበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ተፈፅሟል በማለት ለማስቀየር ነው።

የአመልካች ነገረ ፈጅ የካቲት 22 ቀን 1999 ዓ.ም በዓፋት 3(ሦስት) ገፅ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ የሥር ፍርድ ቤት ለጉዳዩ መሠረት ያደረገው ድንጋጌ አግባብነት የሌለው መሆኑን፤ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 ስር የተመለከተውን ያላገናዘበ የሰበር ችሎት ለፍ/ሀ/ቁጥር 2024 የሰጠው ትርጉምም አምኖ ለሚከራከር ተከራካሪ ተፈጻሚነት የሌለው መሆኑን በመጥቀስ ውሳኔው መሠታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ተብሎ ተሸሮ ተጠሪዎች በሥር ፍርድ ቤት በቀረበባቸው ክስ መሠረት በብድር ዕዳ የሚፈለግባቸውን ብር 25097.54(ሃያ አምስት ሺህ ዘጠና ሰባት ብር ከሃምሳ አራት ሣንቲም) ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ 17% (አስራ ሰባት በመቶ) ወለድ እየታሰበ ከክርክሩ ወጪና ኪሣራ ጋር በአንድነትና በነጠላ እንዲከፍሉ ይወስንለት ዘንድ ዳኝነት መጠየቁን የሚያሳይ ነው። ይህ የሠበር ሠሚ ችሎትም አመልካች በስር ፍርድ ቤት ያቀረበው ክስ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) መሰረት እንደተከፈለ ይቆጠራል በሚል ውድቅ እንዲሆን የመወሰኑን አግባብነት ለመመርመር አቤቱታው ለሠበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ አድርጓል።

ለተጠሪዎች ጥሪ ተደርጎላቸው ሁለተኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሷቸው ያልቀረቡ ሲሆን አንደኛ ተጠሪ ቀርቦ ሰኔ 28 ቀን 1999 ዓ.ም በዓፋት ማመልከቻ መልሳቸውን ሠጥተዋል። ይዘቱም ባጭሩ የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 2024(ረ) ለጉዳዩ አግባብነት ያለው መሆኑን፤ የሰበር ችሎት በመ/ቁጥር 17068 የሠጠው የሕግ ትርጉም ለጉዳዩ አግባብነት ያለው መሆኑን ዕዳው አለመከፈሉን አምነው የተከራከሩት ሁኔታ አለመኖሩን ገልፀው የሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት የተከራከሩ ስለመሆኑ የሚያሳይ ነው። የአመልካች ነገረ ፈጅም ሐምሌ 25 ቀን 1999 ዓ.ም በተፃፈ የመልስ መልስ ማመልከቻ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ መሠረት ውሳኔ እንዲሠጥ ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ቀርቦ ሊታይ ይገባል ሲባል ከተያዘው ጭብጥ አኳያ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ጉዳዩን እንደመረመርነው የበታች ፍርድ ቤቶች አመልካች ለተጠሪዎች ያበደረውን ብድርና ወለድ እንደተከፈለው ይቆጠራል በማለት ፍርድ ለመስጠት መሰረት ያደረጉት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2024(ረ) ስር የተመለከተውን የሕግ ግምት በመሆኑ በዚህ አንቀፅ የተጠቀሰው የሕግ ግምት ለባንኮች የሚሰራ መሆን አለመሆኑ ይሰራል የሚባል ቢሆን አመልካች በምስክር፣ በሰነድና በሌሎች አግባብነት ባላቸው ማስረጃዎች ግምቱን ለማስተባበል ይችላል ወይስ አይችልም? የሚሉት ነጥቦች መፈታት ያለባቸው ጭብጦች ሆነው አግኝተናቸዋል። ለጉዳዩ እልባት ለመስጠት በቅድሚያ የሕግ ግምት ምንነት ባሕርያት በጠቅላላውና የፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2024(ረ) ድንጋጌን ይዘትና ባህሪን በትኩረት ማየትና መመርመር ያስፈልጋል።

የሕግ ግምት የሚለውን ጽንሰ ሀሳብ ስንመለከተው ሕግ አውጪውን ለግምት መነሻ ከሚሆኑ የተወሰኑ ፍሬ ጉዳዮች በመነሳት አንድ ድርጊት ተፈፅሟል ወይም አልተፈፀመም ብሎ የሚደርስበትን መደምደሚያ በሕግ

የሚደነግጋቸውን ሁኔታዎች የሚያመለክት ነው። የሕግ ግምቶች ዳኞች አንድን ፍሬ ጉዳይ የተፈፀመ ወይም ያልተፈፀመ መሆኑን በማስረጃ በማረጋገጥ ረገድ የሚገጥሟቸውን ክፍተት በመሙላትና የማስረጃት ሽክም ያለበትን ወገን ጫናውን በማቃለል በኩል የላቀ ጠቀሜታ ያላቸው መሆኑ ይታመናል። ጠቅለል ባለመልኩ ሲታይም የሕግ (የህሊና) ግምት ዓይነተኛ ዓላማ የማስረጃት ሽክም ያለበትን ወገን ጫና የማቃለል፣ ውሳኔ ሠጪ አካልንም ተገቢና ግልፅ ሆኖ የሚታይ የጠራ ማስረጃ ካላገኘ ወደ ውሳኔ በአፋጣኝ እና በቀላሉ እንዲደርስ ክፍተት ጠቀሜታ የሚሠጥ መሆኑ ይታመናል።

በተያዘው ጉዳይ አከራካሪ ወደሆነው የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስንመጣ ይህ ድንጋጌ በጠቅላላው ሲታይ በሕግ የሕሊና ግምት የሚሸፈን የፍሬ ነገር ነጥብን (Legal Presumptions) የሚመለከት ሲሆን ዓይነቱም ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 እና 2026 ድንጋጌዎቹ ጋር ተዛምዶ ሲታይ ውስን የሆነ የማስተባበያ ማስረጃ የሚቀርብበት የሕግ የህሊና ግምት ነው። የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 የተለያዩ የክፍያ አይነቶች የሚዘረዘር ሆኖ ድንጋጌው በጠቅላላው ሲታይ ግን በሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ ሊከፈሉ የሚገቡ ክፍያዎች (እዳዎች) በዚህ የሁለት አመት ጊዜ ውስጥ ሳይጠየቁ የቀሩ እንደሆነ ክፍያውን(እዳውን) የመክፈል ኃላፊነት ያለበት ወገን የተባለውን ክፍያ (እዳ) እንደተከፈለ የሕግ ግምት እንደሚወሰድበት ያስገነዝባል።

ለተያዘው ጉዳይ ቀጥተኛ፣ አግባብነትና ተፈጻሚነት ያለው ድንጋጌ በተጠቀሰው ቁጥር በፊደል(ረ) ስር የተመለከተው ድንጋጌ ሲሆን ሙሉ ይዘቱም በሚከተለው መልኩ የተቀመጠው ነው።

ቁ 2024 በሁለት አመት የተወሰነ ጊዜ

እዳው እንዲከፈል መጠየቅ ከሚገባበት ቀን ጀምሮ እስከ ሁለት ዓመት ሳይከፈል የቀረ ገንዘብ እንደተከፈለ የሚቆጠረው

(ረ) በብድር ለተሰጠ የገንዘብ ወለድና በጠቅላላውም የዓመት ጊዜ ተወስኖለት በየዓመቱ ወይም ከዚህ ባነሰ የጊዜ ውሳኔ ውስጥ ሊከፈል የሚገባው ዕዳ የሆነ እንደሆነ ነው።

የዚህ ድንጋጌ የእግሊዘኛው ቅጂም፡-

Art.2024 presumption of payment after two years

The following debts shall be deemed to have been paid where two years have elapsed since they fell due:

(f) interest on loans and generally any sum payable annually or at shorter periodical intervals. በሚል ተቀምጧል። ከላይ ከተጠቀሰው ድንጋጌ ይዘት አቀራረቅ እና መንፈስ መገንዘብ የሚቻለው የድንጋጌው መጀመሪያ ፓራግራፍ የመክፈያ ጊዜያቸው ከደረሰ ጊዜ አንስቶ ሁለት አመት ያለፋቸው እዳዎች(ክፍያዎች) እንደተከፈሉ ይቆጠራሉ የሚል ሲሆን በተከታይ የተዘረዘሩት ንዑስ ድንጋጌዎች ደግሞ የሕግ ግምት የሚወሰድባቸውን የክፍያ (እዳ) ዓይነቶችን የሚዘረዘር ነው። በድንጋጌው ፊደል(ረ) ስር የተመለከተው ሲታይ በብድር የተሠጠ ወይም ለማናቸውም የአከፋፈል ሁኔታ በየአመቱ ወይም ከአመት ባነሰ ጊዜ እየተከፈለ እንዲያልቅ ጊዜ ተቆርጦለት የተሰጠ ገንዘብ ላይ የሚታሰብ ወለድ እዳው ከበሰለበት ወይም በየተወሰነ ጊዜ የሚከፈል ገንዘብ ከሆነ ደግሞ ገንዘቡ ተከፍሎ ማለቅ ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ ሁለት ዓመት ያለፈ እንደሆነ በእነዚህ ክፍያዎች (እዳዎች) ላይ ሊጠየቅ የሚችለው የወለድ ክፍያ እንደተከፈለ የሕግ ግምት የሚወሰድ መሆኑን ያሳያል።

ከላይ እንደተመለከትነው ይህ ድንጋጌ አስገዳጅ የሆነ የሕግ ግምት መሆኑ የመጀመሪያው ባህሪው ሲሆን ማናቸውም የተፈጥሮም ሆነ የሕግ ሰው(ባንክና ሌሎች አበዳሪ ተቋማት) የገንዘብ ብድር ካበደረ በኋላ ብድሩ ተከፍሎ የሚያልቅበትን የጊዜ ገደብ ካበቃ ከሁለት ዓመት በኋላ የብድሩ የወለድ ይከፈለኝ ጥያቄ በሕግ እንደተከፈለ የሚገመት መሆኑን የሚደነግግ ድንጋጌ ነው። በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተመለከተው የሕግ ግምት ለዳኞች የሕሊና ሚዛን እድል የማይሰጥ ዳኞች የነገሩን ሁኔታ በማየት ሲፈልጉ የሚጠቀሙበት፣ ከነገሩ

ሁኔታ አንፃር አስፈላጊ ሆኖ ካላገኙት የሚተውት ፈቃጅ የሆነ የሕግ ግምት አይደለም። በአንጻሩ ይኸው ድንጋጌ የሚሸፍነው ጉዳይ ባጋጠማቸው ጊዜ ዳኞች ያለምርጫ ሊከተሉትና ሊፈፁት የሚገባ አስገዳጅ የሕግ ግምት ነው።

በዚህ ድንጋጌ ስር የሰፈረው የሕግ ግምት ሁሉንም አይነት ዕዳዎች በአጠቃላይ የሚያስቀምጥ በመሆኑ ባንኮች በሚሠጧቸው ብድሮችም ጋር ተያይዘው የሚነሱ ጉዳዮችን ጭምር የሚመለከት ነው። በመሆኑም አመልካች ይኸው አንቀፅ ባንኮች ለሚያቀርቡት ክስ አግባብነት የለውም በማለት ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም።

ከዚህ ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት ሌላው ነጥብ ይኸው የሕግ ግምት የሚመለከተው ወለዱን ብቻ ነው ወይስ ዋናውን ዕዳ ያጠቃልላል የሚለው ጥያቄ ነው። ጉዳዩን የተመለከተው የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ድንጋጌውን በመጠቀስ ወለዱ ብቻ ሳይሆን ዋናውን ዕዳ ጭምር ሁለት ዓመት ካለፈው እንደተከፈለ ይቆጠራል በማለት ወስኗል። አመልካች ባንክ ይህ ትክክለኛ ትርጉም አይደለም በማለት ይከራከራል።

በዚህ ረገድ የቀረበውን ቅሬታ ለመፍታት የድንጋጌውን አቀራረብ እና መንፈስ በጥንቃቄ መመርመር ይስፈልጋል። አከራካሪ የሆነው የሕግ አንቀፅ በብድር ለተሠጠ የገንዘብ ወለድና በጠቅላላውም የዓመት ጊዜ ተወስኖለት በየዓመቱ ወይም ከዚህ ባነሰ የጊዜ ውሳኔ ውስጥ ሊከፈል የሚገባው ዕዳ የሆነ እንደሆነ ... (ሰረዘ የተጨመረ) በማለት የሚደነግግ ነው። ከዚህ የሕግ ድንጋጌ መገንዘብ እንደሚቻለው የድንጋጌው የመጀመሪያው ክፍል በብድር የተሠጠ የገንዘብ ወለድን በልዩ ሁኔታ ጠቅሶ በሁለት ዓመቱ የሕግ ግምት ውስጥ እንደሚካተት ያስቀምጣል። ሕግ አውጪው በዚህ አንቀፅ የሰፈረው የሕግ ግምት ዋናውንም ዕዳ እንደያጠቃልል ቢፈልግ ኖሮ ወለዱን ለይቶ ያስቀምጣል ተብሎ አይገመትም። ስለዚህ በድንጋጌው የመጨረሻ ክፍል የሚገኘውና “**ሊከፈል የሚገባው ዕዳ**” የሚለው ሐረግ ብድርን ለመመልከት የገባ ነው ለማለት የሚቻል ሆኖ አላገኘውም። በመሆኑም ድንጋጌው ወለዱንና ዋናውን ዕዳ ለይቶ በሕግ ግምት የሚሸፍነው ወለዱ ብቻ እንደሚሆን አድርገው እያለ በመጀመሪያው ደረጃ ፍርድ ቤት ዋናው ዕዳ ጭምር ሁለት ዓመት ካለፈው በሕግ ግምት እንደተከፈለ ይቆጠራል ተብሎ የተሠጠው ውሳኔ ትክክል ሆኖ አላገኘውም።

በሁለተኛ ደረጃ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተደነገገው የሕግ ግምት በማስረጃ ቀሪ ሊሆን የሚችለው በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 ድንጋጌ ስር በተመለከቱት መንገዶች ነው። ሆኖም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስር የተቀመጠውን የሕግ ግምት ለማፍረስ የሚያስፈልጉት ማስረጃዎች በጣም ውስንና በሕግ በግልጽ የተደነገጉ መሆናቸውን ማየትና በጥብቅ ሥርዓት እና በውስን የማስረጃ ዓይነቶች ብቻ ሊስተባበል የሚችል የሕግ ግምት መሆኑን መገንዘብ የግድ ይላል። በዚህም መሰረት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተደነገገው የሕግ ግምት ቀሪ ሊሆን የሚችለው በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 ስር እንደተመለከተው ባለዕዳው በፀሐፍ ዕዳውን ያመነ እንደሆነ በሕግ የተደነገገው የጊዜ ውሳኔ ሳይደርስ ባለገንዘቡ ገንዘቡን እንዲከፍለው ባለዕዳውን ክፍርድ ቤት አስጠርቶ የሆነ እንደሆነ ነው። ከዚህም በላይ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026 ድንጋጌ ሲታይ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተመለከተው በሕግ የተሸፈነ የፍሬ ነገር የህሊና ግምት ከመሐላ ቃል በስተቀር በሌላ ማስረጃ ሊፈረስ እንደማይችል ደንግጓል። በመሆኑም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተመለከተው የሕግ ግምት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2025 ስር በተመለከቱት ሁለት ዓይነት ማስረጃዎች ቀሪ የሚሆን ሲሆን በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026 ንዑስ ቁጥር ሁለትና ሦስት ድንጋጌዎች መሰረት ደግሞ በመሐላ ቃል ካልሆነ በቀር በሌላ አይነት ማስረጃ ሊስተባበል የማይችል ማስረጃ መሆኑን የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026(1) ድንጋጌ በግልፅ ያስቀመጠው ጉዳይ ነው። ይህም በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር የተመለከተውን የሕግ ግምት ለማስተባበል ያለው ዕድል ውስንና ጠባብ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። እንግዲህ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 አስገዳጅ የሆነ እና በውስን መንገዶች ብቻ ሊስተባበል የሚችል የሕግ ግምት መሆኑ ሁለት ግልፅና የተለዩ ባሕርያት ያሉት ድንጋጌ መሆኑን ከላይ ከገለፅናቸው ህጋዊ ምክንያቶች መገንዘብ የምንችለው ነጥብ ነው።

በሌላ በኩል የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ድንጋጌ ስር የተደነገገውን የሕግ ግምት ባንኮች ለማስተባበል የሚችሉት በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 2025 እና 2026 ድንጋጌ ስር በተመለከቱት ማስረጃዎች ብቻ ነው ወይስ የሰው ምስክር የሰነድና ሌሎች ማስረጃዎችን በማቅረብ የሕግ ግምቱን ማፍረስና ማስተባበል ይችላሉ? በሌላ አገላለፅ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026 ንዑስ ቁጥር አንድ ድንጋጌ መሰረት ባንኮች ያበደሩትን ብድርና ወለድ

ያልተከፈላቸው መሆኑን ለማስረዳት በሚያደርጉት እንቅስቃሴ ላይ ተፈጻሚነት አለው ወይስ የለውም? የሚለው ነጥብ ሊታይ የሚገባው ነጥብ ሆኖ ተገኝቷል።

ለጥያቄው ተገቢውን ምላሽ ለማግኘት ይቻል ዘንድም ባንኮችና ሌሎች ገንዘብ አበዳሪ ተቋማት ገንዘብ ያበደሩ መሆኑን ያበደሩት ገንዘብ ያልተከፈላቸው መሆኑን ለማስረዳት ሊያቀርቡ ስለሚገባው የማስረጃ አይነት እንደዚሁም በተመሳሳይ ሁኔታ የባንክና የሌሎች ገንዘብ አበዳሪ ተቋማት ደንቦች ገንዘብ ያለመበደራቸውን ወይም ብድር መክፈላቸውን ለማስረዳት ሊያቀርቡ ስለሚገባው የማስረጃ አይነት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473 ንዑስ አንቀፅ ሁለት የተደነገገውን ማየትና ማገናዘብን ያስፈልጋል።

በመሰረቱ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2472(1) በብድር የተሰጠ ገንዘብ ከአምስት መቶ የኢትዮጵያ ብር በላይ ሲሆን የብድሩን ውል በፀሐፊው ወይም በፍርድ ቤት በተደረገ የእምነት ቃል ወይም መሐላ ካልሆነ በቀር ለማስረዳት የማይቻል መሆኑን በአስገዳጅ ኃይል ቃል የደነገገ ሲሆን የተጠቀሰው ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር ሁለት ደግሞ በንዑስ ቁጥር አንድ ከተመለከተው ልዩ የሰነድ ማስረጃ በስተቀር ለብድር ውል ማናቸውም ሌላ ማስረጃ ለማቅረብ የማይቻል መሆኑን ደንግጋል።

ሆኖም በባንክ፣ በአበዳሪ ተቋማት እና በደንበኞቻቸው መካከል ያለውን የሚኖረውን የጠበቀ እምነትና ግንኙነት፣ ባንኮችና አበዳሪ ተቋማት የዕለት ተዕለት የሥራ ተግባራቸው ብድር በመስጠትና ተከፋይ የብድር ገንዘብ በመሰብሰብ ቀልጣፋ የፋይናንስና የንግድ ግንኙነት እንዲኖር በማድረግ በኩል ከፍተኛ ድርሻ ያላቸው መሆኑን በማገናዘብ ሕግ አውጪው ባንኮችና ሌሎች አበዳሪ ተቋማት ደንበኞቻቸው ገንዘብ የተበደሩና የተበደሩትን ገንዘብ ያልከፈሉ መሆኑን ለማስረዳት በተመሳሳይ ሁኔታ የባንክ ተበዳሪ ብድር ያልወሰደ ወይም የወሰደውን ብድር የከፈለ መሆኑን ለማስረዳት በሰው ምስክር እና በሕሊና ግምት ለማስረዳት የሚችሉ ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473(2) ስር ተደንግጋል። ይህ ድንጋጌ ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2472 ድንጋጌ ጋር ተጣምሮ ሲነበብ በባለባንኮችና በደንበኞቻቸው መካከል ስላለ ግንኙነት ሊቀርብ የሚችለውን ማስረጃ አይነት በተመለከተ አመላካች የሕግ ድንጋጌ በመሆኑ ባንኮችም ሆነ ተበዳሪዎች የሰነድ የሰው ማስረጃ እና ሌሎች አግባብነት ያላቸውን ማስረጃዎችን በማቅረብ ለማስረዳት የሚችሉ መሆኑን ያስገነዝባል። የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473 ንዑስ ቁጥር ሦስት ድንጋጌ በተለየ ሲታይም በባለባንኮችና በደንበኞቻቸው መካከል ስላሉ ግንኙነቶች የብድርን ውል ወይም የተበደረውን ገንዘብ መልሶ መክፈልን በምስክር ወይም በአእምሮ ግምት ለማስረዳት የሚቻል ስለመሆኑ መደንገጉ ከላይ የተመለከተውን ምክንያት የሚያጠናክር ነው።

የባንክ ደንበኞች የተበደሩትን የብድር ወለድ የከፈሉ መሆኑን በሕሊና ግምት ለማስረዳት ከሚችልባቸው ሁኔታዎች በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ድንጋጌ ስር የተመለከተው የሕግ ግምት አንደኛው ሲሆን ይህ ከሆነ አበዳሪው ባንክ ደንበኛው በህሊና ግምት ከፍጹዋለሁ በማለት ያቀረበበትን ክርክር ለማስተባበልና የብድሩ ወለዱ ያልተከፈለው መሆኑን ለማስረዳት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473(2) ስር በተደነገገው መሰረት የሰው ምስክር፣ የህሊና ግምት፣ የሰነድና ሌሎች ማስረጃዎችን በማቅረብ ግምቱን ማስተባበል የሚችል በመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026 ንዑስ ቁጥር አንድ ድንጋጌ ለባንኮችና ለደንበኞቻቸው መብት ልዩ ጥበቃ የሚያደርገውን የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473 ንዑስ ቁጥር ሁለት ድንጋጌን ዋጋ በሚያሳጣ መልኩ ሊተረጎምና ተፈጻሚ ሊሆን አይገባም። በመሰረቱ የብድር አገልግሎት መስጠት፣ ከተሰጠውም ብድር በማትረፍ የተሻለ አገልግሎት መስጠት የባንክ እና አበዳሪ የፋይናንስ ተቋማት ዋና ተግባር ብቻ ሳይሆን ለእነዚህ ተቋማት ሕልውና መሰረት ሲሆን ተበዳሪዎች ብድሩን ለማንኛውም የኢኮኖሚ መስክ ለማዋል የሚችሉት ይኸው የአበዳሪ ገንዘብ ተቋማት ህልውና ሲጠበቅ ነው። ይህ ሊሳካ የሚችለው ደግሞ ህግ አውጭው ለእነዚህ ተቋማት ያደረገውን ልዩ ጥበቃ ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት በሕጉ ሊፈፀም የሚችል ውጤት የሚሠጥ ትርጉም በመስጠት መሆኑን አምነንበታል። ስለሆነም በእነዚህ ሕጋዊ ምክንያቶች በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2026(1) ስር የተመለከተው ድንጋጌ በባንኮች፣ በሌሎች አበዳሪ ተቋማት እና በደንበኞቻቸው መካከል ያለውን ግንኙነት በተመለከተ ተፈጻሚነት የሌለው የሕግ ድንጋጌ ሆኖ አግኝተነዋል።

ስለሆነም ባንኮች በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024(ረ) ስር በተመለከተው የሕግ ግምት የሚገዙ ቢሆንም ለደንበኞቻቸው ያበደሩት የብድር ወለድ ያልተከፈለ መሆኑን የሰው ምስክር፣ የሰነድና ሌላ ማስረጃ በማቅረብ ይህን

የሕግ ግምት ለማስተባበል የሚችሉበት የፍርድ ሂደት መኖር ይገባል። በዚህ መሰረት በመሆኑ የበታች ፍርድ ቤቶች አመልካች የብድሩ ወለዱ ያልተከፈለው መሆኑን ለማስረዳት እድሉን ሳይሠጡ፣ ያቀረባቸውንም ማስረጃዎችን ሳይመረምሩና ሳይመዘኑ ውሳኔ መስጠታቸው በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2473(2) ስር የተመለከተውን ድንጋጌ መንፈስና ዓላማውን ባላገናዘበ መልኩ ሆኖ ስለአገኘው ውሳኔው መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ አግኝተናል።

በስር ፍርድ ቤት በዋና ተበዳሪነት የተከሰሱት የአሁኑ አንደኛ ተጠሪ ከስር ጀምሮ ያቀረቡትን ክርክር በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2024 ስር የሰፈረው የሕግ ግምት እና አመልካች ካቀረባቸው ማስረጃዎች አንጻር ነገር ስንመለከተው በአመልካች የተጠየቀው እዳ ያልተከፈለ መሆኑን ተገንዝበናል። ስለሆነም አንደኛ ተጠሪ የሕግ ግምት ተጠቃሚ ቢሆኑም አመልካች ይህንን የሕግ ግምት ሊያፈርስ የሚችል በቂ ማስረጃ ያቀረበ በመሆኑ በክርክሩ ሂደት በተረጋገጠው መሰረት አንደኛ ተጠሪ ዕዳውን የማይከፈሉበትን ህጋዊ ምክንያት አላገኘንም። የሁለተኛ ተጠሪ ክርክር ሲታይም አመልካች በአንደኛ ተጠሪ ክስ መስርቶ ሃብት ሳያጣራና በህጉ በተሠጠው ስልጣን መሰረት መብቱን ሳያስከብር ዋሱ ላይ ክስ መመስረት አይችልም በማለት የሚከራከሩ የነበረ መሆኑንና በዚህ ችሎትም ካለመቅረባቸውም በላይ የአንደኛ ተጠሪ ክርክር የሚጠቅማቸው አለመሆኑን ተገንዝበናል። ሁለተኛ ተጠሪ የገቡት የዋስትና ዓይነት የአንድነትና የነጠላ እንደመሆኑ መጠን አመልካች ተጠሪን ከዋናው ተበዳሪ ጋር በአንድ ላይ መክሰት ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1933(1) ድንጋጌ አንጻር ህጋዊ ሲሆን በአዋጅ ቁጥር 97/90 መሰረትም የተሠጠውን ሥልጣን ባንክ የሚጠቀመው መያዣ በአስያገዥ ተበዳሪዎች ላይ ሆኖ በእነዚህ ተበዳሪዎችም ቢሆን ባንክ በአዋጅ የተሠጠውን ሥልጣን በመተው ፍርድ ቤት ክስ ከመመስረት የሚከለክልበት ህጋዊ ምክንያት አለመኖሩን ሕጎቹ ያሳያሉ። በመሆኑም ሁለተኛ ተጠሪም በገቡት ግዴታ አይነትና በክርክሩ ሂደት በተረጋገጠው መሰረት ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ገንዘብ ለአመልካች የማይከፍሉበትን ህጋዊ ምክንያት አላገኘንም። በዚህም ምክንያት ተከታይን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 09312 ሚያዝያ 26 ቀን 1998 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 02227 ሕዳር 27 ቀን 1999 ዓ.ም በትዕዛዝ የፀናው ውሣኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት በቀረበባቸው ክስ መሰረት በብድር ዕዳ የሚፈለግባቸውን ብር 25097.54(ሃያ አምስት ሺህ ዘጠና ሰባት ብር ከሃምሳ አራት ሳንቲም) ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ 17%(አስራ ሰባት በመቶ) እየታሰበ በአንድነትና በነጠላ ለአመልካች እንዲከፍሉ በማለት ወስነናል።
3. አመልካች ለዳኝነት ያወጣውን ወጪ ደረሰኝ በመሰከረው መሰረት ተጠሪዎች በአንድነትና በነጠላ ለአመልካች እንዲከፍሉ ብለናል።
4. በክርክሩ የወጡትን ሌሎች ወጪዎችና ኪሳራዎችን የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ት ዕ ዛ ዝ

የዚህ መዝገብ ውሳኔ ግልባጭ በመ/ቁጥር 26363፣ 32196፣ 32199፣ 32202፣ 32203፣ 32205፣ 33222፣ 33282፣ 34329 እና 35605 ጋር ይያያዝ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የሰባት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ራ/ታ